

The roles of teachers in reducing the impact of disadvantaged situations on middle school students in education

İsmail Tetik¹

¹ Düzce Ministry of National Education, Düzce, Turkey, ORCID: 0000-0003-4401-8918

ARTICLE INFO

Article Type: Research Article
Received: 3.12.2023
Accepted: 21.12.2023
Publication: 30.12.2023
Month/ year: 12/2023
Citation: Tetik, İ. (2023).
The roles of teachers in reducing the impact of disadvantaged situations on middle school students in education. *International Journal of Düzce Educational Sciences*, 1(2), 127-144.

ABSTRACT

The purpose of this research is to identify the roles of teachers in reducing the impact of disadvantaged situations on middle school students in education and to provide solution suggestions regarding what teachers can do to eliminate these disadvantages. In this study, the roles of teachers in eliminating the disadvantages of students receiving education in middle schools were revealed through the qualitative research method. The phenomenological design, a qualitative research method, was preferred as the research method. This research was conducted by interviewing 1 vice principal and 9 teachers working at a village school in the central district of Düzce province during the 2022-2023 academic year. In line with the main objective of the research, the responses to semi-structured scale questions provided by the participants were analyzed according to gender, age, field of study, professional seniority, and education variables. Adherence to the principles of validity and reliability was ensured, and necessary precautions were taken in the research. The data obtained were analyzed through content analysis, and the recordings and notes from the interviews were transcribed and categorized. Themes, sub-themes, and codes were created from the categorized and analyzed data. Quotations from the participants' interviews were directly reflected in the research, strengthening it. The findings of this research revealed that the disadvantageous situations, especially those related to the breakdown of family unity, led to disadvantages such as students' lack of interest, unwillingness, need for special education, introversion, and social exclusion. As a result, it is the teachers' primary responsibility to increase students' success in education and reduce the impact of disadvantaged situations on education. For this, it is important for teachers to receive a good education before starting their profession. In this education, completing training on pedagogy, guidance, observation, and communication skills that instill a sense of trust is crucial.

Keywords: Secondary school, education, disadvantaged student, teacher roles.

Ortaokul öğrencilerinin içinde buldukları dezavantajlı durumların eğitime etkisini azaltmada öğretmen rolleri

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin içinde buldukları dezavantajlı durumların eğitime etkisini azaltmada öğretmen rollerinin neler olduğunu ve bu dezavantajlı durumların ortadan kaldırılmasında öğretmenlerin neler yapabileceklerine ilişkin çözüm önerileri sunmaktır. Yapılan bu çalışmada ortaokullarda eğitim alan dezavantajlı öğrencilerin dezavantajlarını ortadan kaldırmada öğretmen rolleri nitel araştırma yöntemiyle ortaya konulmuştur. Araştırmada yöntem olarak nitel araştırma içerisinde yer alan fenomenoloji deseni tercih edilmiştir. Bu araştırma 2022-2023 eğitim öğretim yılında Düzce ili merkez ilçesinde bulunan bir köy okulunda görev yapan 1 müdür yardımcısı 9 öğretmen ile görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmanın temel amacına bağlı kalınarak, görüşmeye katılım sağlayanların yarı yapılandırılmış ölçek

sorularına verdikleri cevaplar cinsiyet, yaş, branş, mesleki kıdem ve eğitim değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırmada geçerlilik ve güvenilirlik ilkesine riayet dilerek gerekli önlemler alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş ve görüşmeden elde edilen ses kayıtları ve notlar yazıya dökülerek ayrıştırılmıştır. Ayrıştırılan ve çözümlenen verilerden Tema, Alt Tema ve Kodlar oluşturulmuştur. Katılımcılarla yapılan görüşmeden alıntılar araştırmaya doğrudan yansıtılarak araştırma güçlendirilmiştir. Yapılan bu araştırmada elde edilen bulgulardan özellikle aile bütünlüğünün bozulmasında kaynaklı dezavantajlı durumların yaşanması ön plandayken, aile bütünlüğünün bozulması dezavantajına bağlı olarak öğrencilerde derslere karşı ilgisizlik, isteksizlik, özel eğitime ihtiyaç duyma, içe kapanıklık ve sosyal ortamdan dışlanma gibi dezavantajlara yol açtığı bulguları elde edilmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin eğitimdeki başarısının artması ve dezavantajlı durumları eğitime etkisini azaltmada en büyük görevi öğretmenlere düşmektedir. Bunun için öğretmenlerin iyi bir eğitim alarak mesleğe başlamaları önemlidir. Bu eğitim içerisinde pedagojik eğitim kadar rehberlik etme, gözlem yapma, güven duygusu verecek iletişim becerisine sahip olma gibi eğitimleri tamamlamaları önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Eğitim kurumları, ilköğretim, öğretmen rolleri, dezavantajlı öğrenci.

Giriş

İnsan, doğası gereği sosyal bir varlıktır ve toplum içerisinde diğer insanlarla birlikte yaşamaktadır. Toplum içerisinde varlığını sürdüren insanlar, yaşam koşullarında farklılıklar olduğu için aynı imkânlarla sahip değildir. Bu farklılıklar çoğu zaman, insanların eşit şekilde kaynaklara ulaşmasına engel olabilmektedir. Bu engeller sebebiyle ihtiyaç duydukları kaynaklara ulaşamayan birey ya da gruplar, toplum içinde dezavantajlı durumda olan bireyleri veya grupları oluşturmaktadır. Bu dezavantajlı birey ve gruplar, yaşadıkları toplum içerisinde ekonomik, kültürel ve sosyal kaynaklar bakımından toplumdaki diğer birey veya gruplara göre kaynaklara erişimde eksik kalan birey ve gruplar olarak tanımlanabilmektedir. Bu dezavantajlı bireylerin ve grupların dezavantajlı durumları toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, 2011).

Dezavantajlı olmak sadece yoksulluk, etnik farklılık, cinsiyet gibi faktörlerle açıklanamaz. Bunun yanı sıra sorumluluk, öz saygı, eğitim hakkı, sağlık hizmetlerinden yararlanma, bilgi edinme, kamu desteğinden faydalanma vb. gibi durumlarda dezavantaj üretebilen faktörler arasında bulunmaktadır. Genellikle öz-yeterlilikle ilgili dezavantajların temelinde bağımsızlık, karar verme, öz-saygı, kamu desteği, eğitim gibi durumların yattığı görülmektedir. Bu sorunların çözümü ve dezavantajların giderilmesi noktasında beceri kazanma bakımından eğitimin gerekliliğinin ön plana çıktığı söylenebilir.

Sınıf içerisinde öğretmenler birçok farklı dezavantajlı durumlarla karşı karşıya kalabilirler. Bu dezavantajlı gruplar veya bireyler arasında madde bağımlısı olan çocuklar, suça karışmış çocuklar ve ekonomik sıkıntı ile başa çıkmaya çalışan çocuklar olabilmektedir. Bu çocuklar genellikle akademik olarak başarıları düşük, dalgın, yorgun ve devamsızlık yapan öğrencilerdir. Bu öğrencilerin okul ve sınıf içi durumlarını düzeltmede ve akademik başarılarını artırmada öğretmene büyük görevler düşmektedir (Gülcan, 2021). Dezavantajlı grupların ve bireylerin dezavantaj durumlarının eğitim sürecine etkisini azaltmada öğretmen rollerinin katkısını ortaya çıkarmakta ilgililere kaynaklık edebileceği inancıyla bu araştırma sürecine başlanmıştır. Bu araştırma, ortaokul öğrencilerinin karşılaştığı dezavantajlı durumların eğitim üzerindeki etkilerini ve öğretmenlerin bu durumlara karşı aldığı önlemleri ele alarak, öğretmenlerin dezavantajlı durumdaki öğrencilerin eğitim başarısını artırmada ne kadar önemli bir rol oynadıklarını ortaya koymaktadır.

Örgün Eğitim Kurumları

Eğitim, kamu hizmetlerinin başında gelmektedir. Devlet, gelecek nesillerin şekillenmesini eğitim hizmetleri ile yerine getirmektedir. Devlet, gelecek nesillerin, belirlenen genel ve özel amaçlar doğrultusunda yetişmesini eğitim sisteminin alt kademesi olan okullar aracılığıyla yapmaktadır. Okullar, devletin eğitim ile ilgili siyasetini ortaya koymak ve bu siyaseti gerçekleştirmek için var olan kurumlardır (Ekinci & Sabancı, 2020). Bu kurumlardan biri de ilköğretim kurumlarının 2. kademesi olan ortaokullardır.

Öğretmenlik Mesleği

Öğretmenin her birey üzerinde farklı etkiler bıraktığı kaçınılmaz bir gerçektir. Hepimizin unutamadığı, rol model aldığımız bir öğretmeni bulunmaktadır. Öğretmen-öğrenci arasındaki ilişki her ne kadar mevzuat ve kanunlarla sınırlandırılrsa da öğretmen-öğrenci arasında yıllar süren bir duygusal bağlılık devam etmektedir (Çelikten, 2005). Eğitimde istenilen başarıya ulaşmada eğitimde kullanılan araç gereçlerin yeterliliği ve fiziki

imkânların iyi oluşu yeterli değildir. Bunların yanı sıra eğitimde başarıyı getirecek en önemli unsurun öğretmenler olduğunu söylemenin pek de yanlış olmayacağı düşünülmektedir. Çünkü bu araç gereçleri kullanacak ve öğrencilere dokunabilecek yegâne unsurların başında öğretmen gelmektedir (Çelikten, 2005). Bu nedenlerden dolayı teknolojiyi bilen ve kullanan, insan ilişkilerinde yeterli olan ve en önemlisi kişiyi kazanma ve yönlendirmede yeterli eğitime sahip olan öğretmenlerin yetişmesi toplumun geleceğini inşa etmede önemli olduğu söylenebilir.

Toplum tarafından öğretmenlerin mesleki açıdan kendilerinden beklenen bazı rol davranışları vardır. Öğretmenin çocuklar üzerinde bilişsel, duyuşsal ve sosyal açıdan bir rol model olma gücü bulunmaktadır (Sünbül, 2003). Öğretmen kimi zaman mesleki uzman ve danışman, kimi zaman da rehberlik eden, iyi bir liderdir. Öğretmen gerektiği zaman aile büyüğü, gerektiği zaman anne-baba, gerektiği zaman arkadaş rolüyle kendini göstermektedir (Sünbül, 2003).

Öğretmen rolleri çeşitli alan yazılarında farklı isimler altında karşımıza çıkmaktadır. Bu gerçekler doğrultusunda öğretmenlerin sınıf içinde yedi rolü olduğu söylenebilir. Bu rolleri öğretimi sağlama rolü, liderlik rolü, model olma rolü, rehberlik rolü, anne-baba rolü, adaleti sağlama rolü, disiplini sağlama rolü olarak sıralayabiliriz. Bu roller içerisinde dezavantajlı öğrencilerin belirlenmesi ve bu dezavantajlı çocukların dezavantajının giderilmesinin de olduğu ileri sürülebilir (Gülmez, 2022). Şişman'a (2021) göre öğretmen genel ve özel amaçlar doğrultusunda belirtilen bilişsel, sosyal ve psikomotor davranışları öğrencilere kazandırmakla sorumludur. Çeşitli kuram ve yaklaşımlara göre öğretmen "bilgiyi öğrencilere ulaştıran" ya da "bilgiyi öğrenciye bulduran" kişidir. Bu tanımlar ve açıklamalar eşliğinde öğretmenin öğretme rolünün önemli olduğu belirtilebilir.

Öğretimin gerçekleşebilmesi için öğretmen sınıf içinde liderlik edebilmeli ve eğitim sürecinin gerçekleşmesini sağlayabilir. Altunay'a (2017) göre öğretmen sınıf içerisinde öğrencinin öğrenmesini gerçekleştirirken kendi gelişimini de sağlamış olmaktadır. Öğretmenin hem sınıf içerisinde ve üyesi bulunduğu öğretmen grubunda hem de sosyal çevre içerisinde bulunduğu grupta yönlendirici, onlara yol gösterici bir yapıya sahip olması gerektiği söylenebilir. Öğretmenin sınıf içerisinde ve bulunduğu sosyal ortamlarda her zaman göz önünde olduğundan özellikle öğrenciler için taklit edilecek model olarak görüldüğü söylenebilir.

Sanayi Devrimi ile beraber toplum içerisinde ekonomik dönüşümün haricinde siyasi, sosyal ve psikolojik dönüşümlerle beraber insanlarda bireysellik duygusunun ön plana çıkmasıyla yalnızlaşmanın başladığı görülmektedir. Özellikle çağdaş eğitim sistemi içerisinde yalnızlaşan ve kendi içine kapanan öğrencilere rehberlik hizmeti verme ihtiyacı da artmıştır (Gülmez, 2022). Farklı düzeyde öğrencinin bulunduğu okullarda her öğrencinin gereksinimleri farklı olacağından rehberlik hizmetlerine duyulan ihtiyaç da artacaktır. Bu durum öğretmenin rehberlik rolünün ön plana çıkmasına ve bu rolün öneminin artmasına sebep olacaktır.

Öğretmenlerin öğrencilerin tutum ve davranışlarını yönlendirilmesinin yanı sıra onları övmeleri, onlara sevgi göstermeleri, güven vermeleri gibi birçok sosyal ve duygusal yönden davranış sergiledikleri görülmektedir. Çocuğa ilgi, sevgi gösterme, onları övme ya da eleştirilerde bulunma gibi sosyal hayatta karşılaşacakları tutum ve davranışları vermenin öğretmenin aile bireyi rolünü ortaya koyduğu söylenebilir. Özellikle kadın öğretmenlerin bu rolle özdeşleştirildiği görülmektedir (Sünbül, 1996). Öğretmenin samimi, içten davranışlar göstermesi, çocuklara karşı anlayışla ve hoşgörüyü yaklaşması, sevgilerini açık bir şekilde öğrencilere göstermeleri gibi davranışların çocukların öğretmenlerini anne ve babasının yerine koymasında büyük etkiye sahip olduğu söylenebilir. Sınıf içi ve sınıf dışı kurallar öğrenciler tarafından ortak karar sonucunda oluşturulsa bile bu kurullara uymada ve sınıf içerisinde oluşabilecek sorunları çözüme kavuşturmada etkin rol yine öğretmendir (Çelikten, 2005). Öğretmenin adaleti sağlama rolünü hakkaniyet içerisinde yerine getirebilmesi için iyi bir gözlemci olması ve adalet terazisini dengede tutması beklenmektedir. Çağdaş disiplin anlayışını uygulayan öğretmenlere karşı öğrencilerin olaya bakış açılarının daha ılımlı olduğu görülmekle birlikte sorunların çözüm bulması noktasında iletişimi tercih ettikleri görülmektedir. Bu durumda öğrenciler öğretmeni sınıfın lideri kabul ederek sorunlarını ve taleplerini daha iyi dile getirebilmektedir (Kaya ve Ergül, 2021).

Dezavantajlı Gruplar

Dezavantajlı grup bulunduğu toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer kaynaklarından faydalanmada yetersiz kalan, bu kaynaklardan eksik bırakılan gruplar olarak tanımlanmaktadır. Dezavantajlı gruplar ve bireylerin kaynaklardan mahrum olma durumları toplumdan topluma değişebilmektedir (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, 2011). Dezavantajlı grup ve kişiler sadece cinsiyet, ırk, etnik köken ve ekonomik olarak yoksulluk kavramı ile bağdaştırılmamalıdır. Dezavantajlı gruplar savaş, zulüm ya da baskıdan dolayı ülkesini terk ederek başka yerlere göçe zorlanan olarak tanımlanabilir. Bunun haricinde çatışma, doğal afet ve insan

hakları ihlallerinden dolayı dünya üzerinde birçok insan başka ülkelere göç ederek o ülkelere sığınmak zorunda kalmaktadır (Eren & Çakran 2017). Gittikleri ülkelerde birçok zorlukla karşı karşıya kalan mültecilerin çocukları da özellikle eğitim alanında geri kaldıklarından gelecek yaşantılarında da birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır (Yavuz & Mızrak, 2016). Bu çocuklar çeşitli sebeplerle kaçırılma, yasadışı örgütlere katılma ve cinsel saldırılara karşı karşıya kalabilmektedir. Bu saldırılardan korunmak ancak nitelikli ve güvenli bir kurum olan okullarda eğitimle sağlanabilir.

Geçmişten günümüze bireyleri sosyal bir varlık olarak toplum içerisindeki yaşama hazırlamada ilk ve en etkili sosyal kurum olarak görülen aile; saygının, sevginin, değer ve yargıların, kuralların, sorumlulukların, sosyal rollerin öğrenildiği ve kabul gördüğü en temel kurumdur (Ozankaya, 1986). Parçalanmış aile de çeşitli sebeplerden kaynaklı (ölüm, boşanma, anne veya babanın kendi istekleriyle uzun bir zaman evden ayrılması) aile yapısının bozulması veya parçalanması olarak tanımlanmaktadır (Özgüven, 2001, akt. Alkan, 2014). Bu tip aile ortamlarında yaşayan çocukların özellikle ruhsal sorunlar başta olmak üzere birçok problemle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bu sebeplerden dolayı öğretmenlerin bu çocukların psikolojik ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılayacak, velilere çocukları yönlendirmede yol gösterecek, bu çocukların sağlıklı bir biçimde geleceğe adım atmasına olanak sağlayacak etkinliklere yönlendirme becerisine sahip, eğitilmiş ve donanımlı olması önem taşımaktadır (Herdem & Bozgeyikli, 2013).

18 yaş altı çocukların ev ekonomisine destek olmak için ya da kendi ihtiyaçlarını kazanmak için çeşitli gelir getirici işlerde çalışmaları "*çocuk işçi*" ya da "*çalışan çocuk*" olarak tanımlanmaktadır (Kolk & Tulder, 2002; akt. Fidan, 2004). Tarımda çalışan mevsimlik işçi çocuklarının da aileleriyle birlikte tarlada çalıştıkları görülmektedir. Özellikle kız çocukları gün boyunca çadırlarda temizlik, küçük kardeşlere bakma, yemek ve bulaşık gibi işlerde çalıştırılmaktadır. Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliğinin sadece bir mevsim olmadığı, her mevsimde değişik faaliyetlerde (ekim, bakım, hasat), farklı bölgelere "*Gezici Sürekli Tarım İşçiliği*" şeklinde sürdüğü bilinmektedir (Küçükbalaban, 2018). Karaman & Yılmaz'ın (2011) yapmış olduğu araştırma mevsimlik tarımda çalışan işçi çocuklarının yaşam koşulları gereği aileleriyle birlikte çalışmak zorunda kaldığını ortaya koymuştur. Bu durum bu ailelerin çocuklarının eğitimde sorun yaşamalarına ve eğitimden geri kalmalarına neden olmaktadır (Karaman ve Yılmaz, 2011). Mevsimlik işçi olarak çalışan çocukların içinde buldukları durumlardan dolayı zaman içerisinde eğitime karşı ilgisiz kaldıkları ve okula devam etmedikleri görülmüştür (Fidan, 2004). Öğretmenler bu durumdaki çocukların sorunlarıyla ilgilenerek eğitime öncelik vermesi gerektiği noktasında hem ailelerini hem de çocukları ikna etmelidir. Ayrıca öğretmenler bu çocukların akademik başarı düzeyleri başta olmak üzere derslere katılımları ve okula devam durumları ile yakından ilgilenmeli ve takip etmelidir (Gülcan, 2021).

Dünya Sağlık Örgütü, çocuk ihmal ve istismarı; yasalar ve sözleşmeler gereği 18 yaşın altında olan çocuk olarak nitelendirilen bireylerin sağlığını bilerek veya bilmeyerek etkileyerek fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz olarak etkileyen davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Yakut & Korkmaz, 2013). Çocuk istismarının fiziksel, duygusal ve cinsel olmak üzere üç türü bulunmaktadır. Anne baba başta olmak üzere aile büyüklerinin çocukların temel ihtiyaçlarını karşılama sorumluluklarını yerine getirmemelerini ihmal olarak tanımlanır (Aral & Gürsoy, 2001). Çocuklar için güvenlik anlamında en güvenli kurumlar olan eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin istismar ve ihmal konularının tespiti ve önleme noktasında görevleri bulunmaktadır. Bu sebeplerden ötürü eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin bu konulara ilişkin gerekli eğitimi almış olması önemli ve gereklidir (Pekdoğan & Bozgün, 2018).

Yapılan bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin içinde buldukları dezavantajlı durumların eğitime etkisini azaltmada öğretmen rollerinin neler olduğunu ve bu dezavantajlı durumların ortadan kaldırılmasında öğretmenlerin neler yapabileceklerine ilişkin çözüm önerileri sunmaktır. Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için aşağıdaki sorular sorulmuş ve sorulara cevap aranmıştır.

- 1) Öğrenciler arasında daha çok hangi dezavantajlar gözlenmektedir? Bu dezavantajlar okula, sınıfa ve derslere nasıl yansımaktadır?
- 2) Öğrencilerin dezavantajlarını ortadan kaldırmak için ne tür önlemler alıyorsunuz?
- 3) Öğrencilerin dezavantajlı durumlarını ve bu durumların yol açtığı sorunları gidermede öğretmen rolleri sizce nelerdir? Hangi çalışmalar etkili sonuçlar verebilir?
- 4) Dezavantajlı öğrencilerinin akranları arasında sosyal yönden gelişmesini sağlamada öğretmenler neler yapabilir?

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubunun oluşturulması, veri toplama araçlarının geliştirilmesi, veri toplama süreçleri ve verilerin analizinin nasıl yapıldığı açıklanmıştır.

Araştırmanın Modeli

Yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, doğal ortamında bireyin tutum ve davranışlarını birçok yönüyle anlamayı amaçlayan, birden fazla yöntemin kullanılabildiği bir araştırma yöntemi olduğu söylenebilir. Yıldırım & Şimşek'e (2016) göre nitel araştırma; doğal ortamında yüz yüze yapılan görüşme sırasında yapılan gözlem sonucunda olayları ve davranışları gerçekçi ve bütüncül olarak ortaya koyan ve sürecin nitel olarak izlenebildiği bir araştırma tekniği olarak tanımlanmıştır. Başka bir ifadeyle gerçekliğin algılanmasının kişiden kişiye değiştiği, araştırmacıların yaptıkları farklı yorumlar doğrultusunda konuların yeniden anlamlandırıldığı bir araştırma yöntemi olduğu söylenebilir. Araştırmada fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji; hayatımızda var olduğunu bildiğimiz fakat ayrıntısını araştırmadığımız durumların derinlemesine ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ile ilgilenen araştırma yöntemidir. Sosyal hayat içerisinde devamlı olarak karşılaştığımız olaylar ve olgular sürekli olarak farklı durum ve şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Yıldırım & Şimşek'e (2016) göre fenomenoloji her gün karşılaştığımız ve bize yabancı olmayan fakat tam olarak anlamlandıramadığımız olgu, olay ve durumları ayrıntılı olarak araştırmayı öngören bir araştırma inceleme yöntemidir.

Çalışma Grubu

Araştırma grubunu 2022-2023 eğitim-öğretim yıllarında Düzce ilinin Merkez ilçesinin bir köyünde bulunan ortaokulda görev yapan 1 müdür yardımcısı ve 9 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışma grubunda bulunan müdür yardımcısı ve öğretmenler araştırmaya katılmadan önce araştırmanın konusu ve amacı hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirilmişlerdir. Çalışma grubuna yapılan görüşmelerde gizlilik esasının gözetileceği ve korunacağı ile ilgili güvence verilmiştir. Ayrıca araştırma görüşmelerinin gönüllülük esasına göre yapılacağı söylenmiş ve gönüllü olanlarla çalışma yapılmıştır. Araştırma ölçeği olarak yarı yapılandırılmış görüşme ölçeği kullanılmıştır. Yapılan çalışmanın analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmada dezavantajlı öğrencilerin çoğunlukta olduğu düşünülen, 2022-2023 öğretim yılında bir köy okulunda görev yapan farklı branş ve cinsiyetteki idareci ve öğretmenlerden oluşmaktadır. Çalışmaya katılanların demografik özelliklerini Tablo 1'de sunulmuştur:

Tablo 1. Örneklem grubunun demografik özellikleri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Branş	Mesleki Kıdem	Eğitim Düzeyi
Y1	Kadın	34	Türkçe	9	Lisans
Ö1	Erkek	48	Sosyal Bil.	24	Lisans
Ö2	Kadın	32	İngilizce	8	Lisans
Ö3	Kadın	40	Fen Bil.	12	Lisans
Ö4	Kadın	34	Din Kült.	4	Lisans
Ö5	Erkek	35	Teknoloji Tasarım	10	Lisans
Ö6	Erkek	31	Türkçe	10	Lisans
Ö7	Kadın	32	İlköğretim Mat.	7	Lisans
Ö8	Kadın	29	İlköğretim Mat.	7	Lisans
Ö9	Erkek	36	Bilişim	13	Yüksek Lisans

Tablo 1'de örneklem grubunun demografik özellikleri incelendiğinde 1 müdür yardımcısı, 2 Türkçe, 2 Matematik, 1 İngilizce, 1 Sosyal Bilgiler, 1 Fen Bilimleri, 1 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, 1 Teknoloji Tasarım ve 1 Bilişim Teknolojileri öğretmeninden oluştuğu görülmektedir. Mesleki kıdem açısından bakıldığında 4 ile 24 yıl arasında değiştiği görülmektedir. Katılımcılardan 9'u lisans düzeyinde, 1'i yüksek lisans düzeyinde eğitime sahiptir. Katılımcılardan 4'ü erkek 6'si kadın olduğu anlaşılmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Yapılan bu araştırmada verileri toplamada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini yapılandırılmış görüşme tekniğinden ayıran en belirgin özellik, yapılandırılmış görüşme formu kadar katı bir çerçevesinin olmamasıdır. Yapılandırılmamış görüşme tekniğinden ayıran özelliği ise bu görüşme tekniği kadar esnek olmamasıdır. İki görüşme tekniği arasında yer alan bu teknik yarı yapılandırılmış görüşme tekniği olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 1999).

Formu uygulanabilirliğini tespit etmek amacıyla 2 ortaokul öğretmeniyle ön görüşme yapılmıştır. Yapılan ön görüşmenin ardından uzman görüşüne başvurularak geçerlilik sorunu giderilmeye çalışılmıştır. Ardından bu taramalardan elde edilen verilerden hareketle ortaokullarda ders veren öğretmenlere yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Bu görüşme formunda 4 soru 2 sonda soru kullanılarak görüşmenin derinlemesine yapılmasına olanak sağlayacak ve ihtiyacı karşılayacak şekilde hazırlanmaya çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizi

Yapılan bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formunun uygulanacağı öğretmenler belirlenerek bu öğretmenler ile iletişime geçilmiştir. İletişime geçilen öğretmenlere konunun içeriği ile ilgili bilgi verilerek görüşme ile ilgili randevu talep edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulamaya konulmadan önce bu görüşme sorularına verdikleri cevapların gizliliği koşullarına sadık kalınacağı hususunda olan tereddütleri giderilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu soruları ile öğretmenin araştırma konusundaki düşünce ve önerileri hakkında ayrıntılı ve derinlemesine bilgiler elde etmek amaçlanmıştır.

Görüşme aşamasında ortaokul öğretmenleriyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler 2022-2023 öğretim yılında Düzce İli merkez ilçesinde bulunan bir köydeki ortaokulda görevli öğretmenlerinden araştırmaya katkı sağlamak isteyen öğretmenlerle yapılmıştır. Çalışmada, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde belirtilen etik ilkelere titizlikle uyulmuştur. Araştırma sürecinde izin almak suretiyle katılımcıların ses kaydı alınmış ve notlar tutulmuştur. Araştırma için sağlanan mekânlar, imkânlar ve cihazlar amaç dışı kullanılmamış; kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgiler, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanılmış, bu bilgilerin gizliliğine azami riayet edilmiş ve bilgiler hassasiyetle korunmuştur. Araştırma sürecinde katılımcılar hiçbir şekilde yönlendirilmemiş ve araştırmacı yansızlığı azami derecede korumuştur. Tüm araştırma verileri emin ve kolay ulaşılabilir bir biçimde arşivlenmiştir.

Verilerin analizi, nitel araştırma tekniklerinden olan içerik analizi yöntemiyle yapılmıştır. Görüşmede katılımcıların sorular için verdikleri yanıtların içeriği analiz edilerek birbirine benzeyen cevapların kategorize edildiği betimsel ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi kullanmanın temel amacı benzer cevapları belirli kavramlar doğrultusunda okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenlemektir. İçerik analizi verilerin detaylı olarak işlenmesini ve betimsel bir yaklaşım içerisinde kavramların ve temaların ortaya çıkmasını sağlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Katılımcı görüşmeleri görüşme sırasına göre numaralandırılmış olup, görüşülen yönetici katılımcısına Y1, Öğretmen katılımcılarına ise Ö1,Ö2,...Ö9 gibi kodlar verilerek çalışma etiğine ve ahlaki uygunluğa özen gösterilmiştir. Yaklaşık 20 ila 30 dakika süren görüşmeler, okulda belirlenmiş olan bir odada gerçekleştirilmiştir.

Veriler analiz edilmeden önce güvenilirliği sağlamak amacıyla rastgele belirlenen 2 görüşme (verilerin %20) eğitim bilimleri alanında görev yapan doktor öğretim üyesi tarafından dinlenmiş ve ses kaydıyla yazıya dökülenlerin aynı olduğu doğrulanmıştır. Bu çalışmayla araştırmanın güvenilirliği ortaya konulmuştur. Yazılı hale getirilen veriler bilgisayar ortamında oluşturulan görüşme formuna katılımcı sırasına göre aktarılmıştır. Hazırlanan görüşme formunda elde edilen bilgiler doğrultusunda oluşturulan betimsel indeks ile betimsel analizde kolaylık sağlayacak sözcük ve cümlelerden oluşan gözlemci yorumunun olduğu ve görüşme hakkında yapılan genel yorumlardan oluşan veri seti oluşturulmuştur. Görüşmelerden elde edilen verilerin azaltılması için bilgiler kategorize edilerek temalar oluşturulmuştur. Bu bilgiler daha sonra alt temalara ayrılarak kodlanmıştır. Elde edilen tema, alt tema ve kodlar dosyası eğitim bilimleri alanında görev yapan öğretim üyesi ile paylaşılmıştır. Oluşturulan tema, alt tema ve kodlarda öğretim üyesi ile görüş birliğine varılmıştır ve elde edilen veriler tablo haline getirilmiştir. Güvenilirlik çalışmasından sonra oluşturulan her bir tema için frekanslar (f) belirlenmiş olup yapılan çalışmada doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Etik Kurul İzni

19.10.2023 tarihinde Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından 2023/309 karar sayısı ile izin verilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında verilerin analizinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Dezavantaj Türleri

Öğretmenlerin ortaokul öğrencileri arasında daha çok hangi türden dezavantajlarla karşılaştıklarına ilişkin görüşleri tablo 2’de verilmiştir. Tablo 2’de alt tema olarak dezavantajlı durum, eğitim, iletişim, psiko-sosyal durum, sosyoekonomik durum ön plana çıkmaktadır.

Tablo 2. Öğretmenlerin Ortaokul Öğrencileri Arasında Daha Çok Hangi Türden Dezavantajlar Gözlemlediğine İlişkin Düşünceleri

Tema	Alt Temalar	Kodlar	(f)	%
Dezavantaj Türleri	Dezavantajlı Durum	Özel eğitime ihtiyaç-öğrenme güçlüğü	6	60
		Aile bütünlüğünün olmaması	8	80
		Sosyal ortam yaşantıları olmaması	2	20
	Eğitim	Ders kazanım ve konu eksikliği	3	30
		Derse karşı ilgisizlik, isteksizlik ve odaklanamama	8	80
		Devamsızlık yapma	2	20
	İletişim	Öğretmen ve akranları ile iletişim kurmada güçlük yaşama	5	50
		Rol-model olmaması	2	20
	Psiko-sosyal Durum	İçine kapanık olması	6	60
		Sosyal ortamdan dışlanma	5	50
		Teknolojiye olan bağımlılığın artması	1	10
	Sosyoekonomik	Sosyoekonomik durum	5	50
	Toplam			10

Tablo 2’de ortaokul öğrencileri arasında hangi dezavantajlarının olduğu ile ilgili öğretmen görüşleri analiz edilmiştir. Analiz sonucunda dezavantajlı durum alt teması altında ilk sırayı 8 (%80) katılımcının değindiği aile bütünlüğünün olmaması kodu alırken özel eğitime ihtiyacı- öğrenme güçlüğü koduna 6 (%60) ve sosyal ortam yaşantılarının olmaması koduna 2 (%20)katılımcı değinmiştir. Eğitim alt teması altında oluşturulan kodlardan derse karşı ilgisizlik, isteksizlik ve odaklanamama koduna 8 (%80) katılımcı vurgu yapmışken ders kazanımı ve konu eksikliği koduna 3 (%30), devamsızlık yapma koduna ise iki katılımcı vurgu yapmıştır. Araştırmada elde edilen alt temalardan iletişim alt temasındaki öğretmen ve akranları ile iletişim kurmada güçlük yaşama koduna en çok 5 (%50) katılımcı değinmişken diğer kod olan rol model olmaması koduna ise sadece 2 (%20) katılımcı değinmiştir. Elde edilen psiko-sosyal durum alt temasında oluşturulan kodlardan içine kapanıklık koduna 6 (%60) katılımcı vurgu yaparken sosyal ortamdan dışlanma koduna 5 (%50), teknolojiye olan bağımlılığın artması koduna ise sadece bir katılımcı vurgu yapmıştır. Araştırma bulgularından elde edilen ekonomik alt teması altında sadece sosyoekonomik durum kodu oluşturulabilmiş ve bu koda 5

(%50) katılımcı değinmiştir. Yapılan araştırmada alt temalara ilişkin yönetici ve öğretmenlerin doğrudan görüşleri aşağıda belirtilmiştir.

Dezavantajlı Durum

Araştırma bulguları, öğretmenlerin ortaokul öğrencilerinde ve ailelerinde farklı türden dezavantajlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, araştırmanın yapıldığı çevrede öğrencilerin zaman zaman birden fazla dezavantajlılık içinde olduğunu da göstermektedir.

Öğrencilerimiz arasında en çok aile bütünlüğüne sahip olmayan çocuklar, ailesi parçalanmış çocuklar ve özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar dezavantajlı öğrenci olarak okulumuzda yer alıyor. (Ö2)

En büyük dezavantajlarından biri parçalanmış ailelerin çocukları olmaktır. Anne baba iş hayatında olduğu için bakımlarının aile büyükleri tarafından yapılıyor olmasıdır. (Ö4)

Aile bütünlüğünün olması, hani öğrencinin ailesinden sabah çıkarken duyacağı bir günaydın sözcüğünün bile okuldaki eğitime etkisi muhakkak vardır. (Ö9)

Eğitim

Dezavantajlı gruplarda alınan eğitim kalitesi ve içeriği de dezavantajlılık durumunu yeniden üretmede önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen doğrudan alıntılara örnek aşağıda belirtilmiştir.

Çocuk zaten derste maalesef ilgilenemiyor belki istese bile bunu başaramıyor. Ödevlerinden geri kalıyorlar. Bazen okula yorgun gelmek zorunda kalıyorlar. Hem de derslerinde de tabii ki başarıyı sağlayamıyor. (Y1)

Çocuklarda öğrenme isteksizliği var. Çünkü çocuk içinde öğrenme isteği barındırmıyor. Devamsızlık sorunları var bu çocukların. (Ö4)

İletişim

Bu çalışmadan elde edilen bulgular, çocukları yaşadıkları iletişim sorunlarının aile bireylerinin eğitim düzeylerinin düşük olmasından ve yeteri kadar çocuklarla doğru iletişim kurmamasından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. İletişim kuramamanın dezavantajlı durumu oluşturmada önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

Öğretmen ve arkadaşları ile iletişim becerilerin de güçlük yaşamakta. (Ö2)

Birlikte vakit geçirmeme, birlikte kitap okumama, birlikte vakit geçirmemekten kaynaklı çocuklar bize biraz eksik geliyorlar. Ailelerimizin eğitim düzeyi düşük olduğu için iletişim kurmamız zorlaşıyor. Bu çocuk okula geldiği zaman büyük bir adaptasyon sıkıntısı oluyor. (Ö7)

Psiko-sosyal Durum

Aile içi tutum ve davranışların çocuklar üzerinde önemli ölçüde psiko-sosyal etkiye sahip olduğu sonucu bu çalışma bulgularında ortaya konulmuştur. Aile içi olumsuz tutum ve davranışların çocuklar üzerinde telafisi zor travmatik durumları ortaya çıkardığı söylenebilir.

Sebebini bilmediğimiz birçok şeyden dolayı çocuk içine kapanmış olabiliyor. Zaman zaman dalgınlıkları muhtemelen yaşadıklarıyla alakalıdır. (Ö1)

Sosyal ortamda dışlanabiliyorlar. Bunun yanı sıra fikirleri akranları tarafından kabul görmeyebiliyor. Bu sebeple bir içe kapanıklık oluşuyor çocukta. (Ö8)

Sosyoekonomik Durum

Yapılan bu araştırmada elde edilen bulgular bu çevredeki ailelerin sosyoekonomik düzeylerinin farklılık gösterdiğini, çok fazla sosyoekonomik düzeyi düşük aile çocuklarının olduğunu ortaya koymaktadır. Görüşmelerden elde edilen bulgular aşağıdaki gibi doğrudan alıntılarla örneklendirilmiştir.

Çünkü buradaki imkânlar biraz kısıtlı. Bu biraz ekonomik dezavantajlar sağlıyor. Eğer ekonomik bir dezavantaj varsa bazen yeterli beslenemiyorlar, sabahları aç geliyorlar, onunla ilgili sorunlar yaşıyorlar. (Y1)

Ekonomik olarak iyi olmadığı için kahvaltı yapmadan geliyorlar. Mesela elbiselerinin tek olduğu için yıkamada zorluk çektikleri dezavantajı ortaya çıkıyor. Ondan sonra mesela yırtık ayakkabıyla geliyorlar ailenin ekonomik durumu kötü oldu için. (Ö5)

Öğrencilerin Dezavantajlarını Ortadan Kaldırmak İçin Alınan Önlemler

Ortaokul öğretmenlerinin öğrencilerin dezavantajlarını ortadan kaldırmak için alınan önlemlere ilişkin görüşleri tablo 3'te verilmiştir. Tablo 3'te alt tema olarak iş birliği, gözlem-tanıma-anlama, iletişim, psiko-sosyal etki, eğitim, sosyoekonomik destek ön plana çıkmaktadır.

Tablo 3. Ortaokul Öğretmenlerinin Öğrencilerin Dezavantajlarını Ortadan Kaldırmak İçin Alınan Önlemlere İlişkin Bulgular

Tem a	Alt Temalar	Kodlar	(f)	%
Öğrencilerin Dezavantajlarını Ortadan Kaldırmada Alınan Önlemler	İş birliği	Veli ile iş birliği içerisinde olunması	5	50
		İdareyle iş birliği içinde olunması	9	90
		Öğretmenler ile iş birliği yapılması	6	60
		Rehber öğretmenlerle iş birliği yapılması	4	40
	Gözlem/Tanıma/Anlama	Tanıma, anlama ve gözlem yapılması	7	70
		Veliyle iletişime geçilmesi	2	20
	İletişim	Öğrencilerle birebir görüşme yapılması	2	20
		Okula ait hissetme	2	20
	Psiko-sosyal Etki	Öğretmen olarak güven verme	2	20
		Öğrenciyle görüşmeler yapıp rehberlik edilmesi	6	60
	Eğitim	Dezavantajları gidermek için projeler yapılması	4	40
		Destek odası uygulaması	5	50
		Öğretmenlerin eğitime ihtiyaç duymaları	1	10
		Sınıf içi uygulamalar ve etkinlikler	2	20
Sosyoekonomik Destek	İhtiyaçlarını karşılamada yardımcı olunması	5	50	
Toplam			10	%100

Tablo 3'te dezavantajlı ortaokul öğrencilerinin dezavantajlarını kaldırmak için öğretmenlerin aldığı önlemlere ilişkin bulgular analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında dezavantajlı öğrencilerin dezavantajlarını ortadan kaldırmak için öğretmenlerin aldığı önlemler temasında 6 alt tema oluşturularak kodlar çıkarılmıştır. Bu alt temalar İş birliği, gözlem-tanıma-anlama, iletişim, psiko-sosyal etki, eğitim ve sosyoekonomik destek alt temaları oluşturmaktadır. Yapılan analiz sonucunda iş birliği alt teması altında ilk sırayı 9 (%90) katılımcının vurgu yaptığı idareyle iş birliği içinde olunması kodu oluşturmuştur. Bunu 6 (%60) katılımcının vurgu yaptığı öğretmenler ile iş birliği yapılması kodu izlerken veliyle iş birliği yapılması koduna 5 (%50) katılımcı, rehber öğretmenle iş birliği yapılması 4 (%40) katılımcı vurgu yapmıştır. Araştırmadan elde edilen alt temalardan

olan gözlem-tanım ve anlama alt teması da 7 (%70) katılımcının vurgu yaptığı tanım-anlama ve gözlem kodu oluşturulmuştur. Yine araştırmadan elde edilen iletişim alt temasında elde edilen veliyle iletişime geçme koduna ve öğrencilerle birebir iletişime geçme koduna 2 (%20) katılımcı vurgu yapmıştır. Psiko-sosyal etki alt temasında 4 ayrı kod oluşturulmuş ve bu kodlardan en fazla 6 (%60) katılımcının vurgu yaptığı öğrenciyle görüşmeler yapıp rehberlik edilmesi kodu dikkat çekmektedir. Bu alt tema içerisinde dezavantajları giderme projeleri yapılmasına 4 (%40) katılımcı, okula ait hissetme koduna 2 (%20) katılımcı ve öğretmen olarak güven verme koduna 2 (%20) katılımcı değinmiştir. Eğitim alt temasının destek odası uygulaması koduna 5 (%50) katılımcı değinirken, sınıf içi uygulamalar ve etkinlikler koduna 2 (%20) katılımcı, öğretmenlerin eğitime ihtiyaç duymaları koduna ise 1 (%10) katılımcı değinmiştir. Bu temanın son alt teması olan sosyoekonomik destek koduna 5 (%50) katılımcı vurgu yapmıştır. Yapılan araştırmada alt temalara ilişkin yönetici ve öğretmenlerin doğrudan görüşleri aşağıda belirtilmiştir.

İş birliği

Öğretmen-idare-veli iş birliği sonucunda öğrenci dezavantajlarının önemli ölçüde geçildiğini ortaya koyan bu araştırma özellikle idare ile beraber hareket edildiğinde dezavantajların eğitime yansımalarının önemli ölçüde azaldığı görülmektedir.

Okulumuzda müdürümüzün desteklediği etkinliklerimiz var. Alan açmaya çalışıyoruz müdürümüz ve öğretmen arkadaşlar sayesinde. (Ö4)

Dolayısıyla biz derste gördüğümüz olumsuzluklarla bu öğrenciler anlamında bunları paylaşmaya çalışıyoruz. Onun dışında zaten rehber arkadaşlarımız velilerle birebir özel görüşmeler yapıyorlar ve yetersizlik olan fakat ailelerin pek haberi olmayan durumlarda da bu şekilde aileler rehberlik araştırma merkezleri olan RAM'lara yönlendirilerek çocuklara rapor çıkartmaları da tavsiye ediliyor. (Ö6)

Gözlem-Tanım ve Anlama

Bu araştırmada öğrencilerin dezavantajlı durumlarının tespitinin yapılmasında öğretmenin öğrenciyi takip edip tanınması rolünü ön plana çıkarmakla beraber empati kurmanın ve anlamının önemini ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin dezavantajlarını ortadan kaldırmak için öğrenciyi tanıyıp, öğrencilerimizi yakından takip ederek. (Ö2)

Orada dağınıklık olduğu zaman gözlemleyip çocuğu uyarı şeklinde bir dönüt vererek çocuğun derse konsantrasyon sağlanmış oluyor. (Ö6)

İletişim

Eğitimde öğrencilerin yakından takip edilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması durumunda başarılarının attığı görülmektedir. Araştırma bulgularının da gösterdiği gibi öğrenci sayısının az olması öğrencilerle yakından ilgilenme olanağını arttırdığını ortaya koymaktadır.

Öğrencilerimizle yaptığımız birebir görüşmelerle. (Ö2)

Öğrenci sayılarımız az olduğu için bire bir iletişimimiz biraz daha fazla. (Ö7)

Psiko-sosyal Etki

Okulda yapılan etkinliklerin, öğrencilere karşı olumlu tutum ve davranışların öğrencilere öz güven kazandırdığı ve bunun sonucunda öğrencilerde okula karşı aidiyetlik duygusunun geliştiği görülmektedir.

Bir süre sonra bu çocukların yapılan çalışmalardan sonra okula ait hissettiğini sevgi duygusu beslemeye başladığını, öğretmenlerine karşı ya da arkadaşlarına karşı. Okulu önemsemeye, burası da benim evim demeye başladığını görüyoruz. Çocukların devamsızlıklar aynı durumda işte dediğim gibi kendini okula ait hissettikçe okulla bağ kurmaya başladıkça çocuk okula gelmek burada vakit geçirmek işte bir iki şey daha fazla öğrenmek istiyor. (Y1)

Bizim okulda hani idareci pozisyondasınız ama sıkıntılı öğrencilerle konuştuğumuzda hakkında sonuç alamadığımız öğrenci tipi yok. (Ö5)

Eğitim

Yapılan bu araştırmada bireysel planlama ve birebir verilen eğitimlerin özel eğitime ihtiyaç duyan dezavantajlı öğrenciler için önemli ölçüde olumlu katkılar sağladığı ve bu öğrencilerin başarılarının arttığı görülmektedir.

Destek odası da özel öğrenme güçlüğü konusunda öğrencilerimizi gerçekten işte okuma yazmada sorun yaşayan öğrencilerin okuma yazmaya başladığını ya da derslerine daha ilgili olduğunu, hatta birebirde aslında çocuğun gerçekten daha da çok şey başarabildiğini ve bunun da gelişimine katkı sağladığını görüyoruz. (Y1)

Mesela yer değişikliği yapılabilir onlarla ilgili mesela daha çok ön sıralara alınabiliyor. Böyle yetersizliği olan öğrencilere etkinlikler gibi çıkarttığım etkinliklerim var. Uygun olan çocuklara uygun olan seviyede onları vermeye çalışıyorum. (Ö6)

Sosyoekonomik Destek

Dezavantajlı öğrencilerin özellikle eğitimde karşılaştıkları dezavantaj olan eğitim araç-gereçlerinin çoğunlukla öğretmen veya okul tarafından karşılandığı görülmektedir. Okul içerisinde yapılan etkinliklere sosyoekonomik düzeyleri düşük öğrencilerin giderlerinin karşılanarak katılmalarının sağlanması öğrencilerin önemli ölçüde bu dezavantajdan etkilenmesinin önüne geçildiğini ortaya koymaktadır.

Bunlara ulaşmasalar bile öğretmen arkadaşlar idaremizin çatısı altında ekonomisi olmayan öğrencilere destek vermeği biz uygun buluyoruz. (Ö4)

Ekonomik olarak ben kendim bazen kantinde gözlemlediğim zaman ben veriyorum. Mesela ekonomik durum iyi olan çocuk geneli duruyorsa onu ben kendim yani desteklemeye çalışıyorum. (Ö5)

Ortaokul Öğrencilerinin Dezavantajlı Durumlarını ve Bu Durumların Yol Açtığı sorunları Gidermede Öğretmen Rollerini

Öğretmenlerin ortaokul öğrencilerinin dezavantajlı durumlarını ve bu durumların yol açtığı sorunları gidermede öğretmen rollerine ilişkin görüşleri tablo 4’de verilmiştir. Tablo 4’te alt tema olarak rol model, gözlem-tanıma-anlama, iletişim, psiko-sosyal etki, eğitim, sosyoekonomik destek ön plana çıkmaktadır.

Tablo 4. Öğretmenlerin Ortaokul Öğrencilerinin Dezavantajlı Durumlarını ve Bu Durumların Yol Açtığı Sorunları Gidermede Öğretmen Rollerine İlişkin Düşünceleri

Tem a	Alt Temalar	Kodlar	(f)	%
Öğrencilerin Dezavantajlı Durumlarını ve Bu Durumların Yol Açtığı Sorunları Ortadan Kaldırmada Öğretmen Rollerini	Rol Model Olma	Anne-baba, kardeş ve arkadaş rolleri	4	40
		Yakınlık gösterebilme	6	60
		Adaleti sağlama rolünün olması	4	40
		Öğretme ve örnek olma rolü	3	30
	Gözlem/Tanıma/Anlama	Öğrencilerin yakından tanınması	4	40
		Özel bir vakit ayrılması	1	10
	İletişim	Öğretmen-veli iş birliği	4	40
		Empati kurması	1	10
		Geri dönütler verilmesi	1	10
	Psiko-sosyal Etkisi	Görünür olduğunu hissetmelerinin sağlanması	1	10
		Aidiyet duygusunun geliştirilmesi	1	10
	Eğitim	Sosyalleşmesine yardımcı olmak	3	30
		Öğrenme güçlüğünü giderilmesi	2	20

Sosyo-ekonomik Durum	Bireysel planlamalar yapılması	1	10
	Etkinliklerde sosyoekonomik durumların göz önünde bulundurulması	2	20
	İhtiyaçları karşılanmasına yardımcı olunması	1	10
Toplam		10	%100

Tablo 4'te öğretmenlerin ortaokul öğrencilerinin dezavantajlarını ve dur bu durumların yol açtığı sorunları gidermede öğretmen rollerine ilişkin bulgular analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında öğretmenlerin ortaokul öğrencilerinin dezavantajlı durumlarını ve bu durumların yol açtığı sorunları gidermede öğretmen rollerine ilişkin temasında 6 alt tema oluşturularak kodlar çıkarılmıştır. Bu alt temalar rol model, gözlem-tanıma-anlama, iletişim, psiko-sosyal etkisi, eğitim ve sosyo-ekonomik durum alt temaları oluşturmaktadır. Yapılan analiz sonucunda rol model alt teması altında ilk sırayı 6 (%60) katılımcının vurgu yaptığı yakınlık gösterebilme kodu oluşturmuştur. Bunu 4'er (%40) katılımcının vurgu yaptığı anne-baba-kardeş ve arkadaş rolü ile adaleti sağlama rolü kodu takip ederken öğretme ve örnek olma rolüne 3 (%30) katılımcı vurgu yapmıştır. Araştırmadan elde edilen alt temalardan olan gözlem-tanıma ve anlama alt temasında 4 (%40) katılımcının vurgu yaptığı öğrencilerin yakından tanınması kodu olmuştur. Yine araştırmadan elde edilen iletişim alt temasında elde edilen öğretmen-veli iş birliği koduna 4 (%40) katılımcı değinmiştir. İletişim alt teması içerisinde oluşan özel bir vakit ayırma, empati kurma ve geri dönüt verilmesi kodlarına 1'er (%10) katılımcı değinmiştir. Psiko-sosyal etkisi alt temasında 3 (%30) ayrı kod oluşturulmuş ve bu kodlardan en fazla 3 (%30) katılımcının vurgu yaptığı sosyalleşmesine yardımcı olmak kodu dikkat çekmektedir. Bu alt tema içerisinde görünür olduğunun hissettirmesinin sağlanması ve aidiyet duygusunun geliştirilmesi koduna 1'er (%10) katılımcı değinmiştir. Eğitim alt temasının öğrenme güçlüğünü gidermesi koduna 2 (%20) katılımcı değinirken, bireysel planlamalar yapılmasına 1 (%10) katılımcı değinmiştir. Bu temanın son alt teması olan sosyoekonomik durum temasının etkinliklerde sosyoekonomik durumlarının göz önünde bulundurulması koduna 2 (%20) katılımcı, ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olunması koduna 1 (%10) katılımcı vurgu yapmıştır. Yapılan araştırmada alt temalara ilişkin yönetici ve öğretmenlerin doğrudan görüşleri aşağıda belirtilmiştir.

Rol Model Olma

Araştırma bulguları eğitimde önemli unsurların başında öğretmenin geldiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılardan elde edilen bulgularında öğretmenlerin çeşitli rollerinin olduğu ve bu rollerden öğrenciye yakın olma rolünün ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle anne baba eksikliği veya ilgisizliğinin sebebiyle öğretilerde aradıkları görülmektedir.

Öğretmen aynı zamanda bazen anne rolünde baba rolünde abla rolünü de arkadaş rolünde karşıladığı için aslında birçok konuda görev düşüyor öğretmene. Öğretmene düşen en büyük rollerden biri öğrenciye yakın olmak bence. Çocuğun bazen anne rolüne ihtiyacı oluyor zaman ona bir anne gibi yaklaşmak gerekiyor. (Y1)

Eğitimin aslında en önemli unsurlarından bir tanesi öğretmen. Bir öğretmenin dezavantajlı çocuğu kendi haline bırakmasıyla başka bir öğretmenin onunla ilgilenip onun seviyesine uygun ona etkinlikler vermesi, onun üzerine düşmesi tabii ki fark eder. Dolayısıyla hani çocukları daha çok kaynaştırma dediğimiz öğrencileri daha çok kaynaştırmak için öğretmenin rolleri de önemli. (Ö6)

Gözlem-Tanıma-Anlama

Araştırmada öğretmenin öğrenciyi tanıma ve anlama noktasında uzman olduğu ve iyi gözlem yapabildiği ortaya konmuştur. Öğretmenin gözlem yeteneğinin iyi olması sebebiyle öğrencilerin dezavantajlı durumlarının rahatlıkla ortaya çıkarılabildiği görülmektedir.

Çocukların hangi durumlarda hangi davranışı gösterebileceklerini, hangi durumlarda üzülebileceklerini kestirebiliyoruz. Öğrenciler tanındıktan sonra yapılan. (Ö1)

Öğrenciyi tanımak gerekiyor. Nasıl bir sıkıntısı var? Bu mesela sen şimdi bu öğrenci sana bunu konuştuğunda yalan mı söyleyecek? Doğruyu anlatacak mı, anlatmayacak mı? (Ö5)

İletişim

Kurum içerisinde oluşan öğretmenler arasındaki birlikteliğin ve güçlü iletişimin eğitime olumlu etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin, öğrenci durumları ile ilgili bilgileri birbirleriyle paylaşmaları ve beraber hareket etmeleri, öğrenci başarılarını artırmada önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Tabii ki diğer çocukların yanında değil ama özel bir vakit ayırıp bunların etkili olabileceğini düşünüyorum. (Y1)

Diğer öğretmen arkadaşlarla bu konu paylaşılabilir. (Ö1)

Öğretmen arkadaşlar arasında bir şekilde koordineli olarak. (Ö4)

Çocuğun yaşadıklarını yaşayabilme, düşünebilme. Başkasıyla konuşmadığını anlatmadıklarını sana anlatıyor. (Ö5)

Yani bunları aktifleştirip somutlaştırıp velilere ulaşabiliriz. (Ö7)

Psiko-sosyal Etki

Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda dezavantajlı öğrencilerin kendileri ile ilgilenildiğinde ve etkinliklere katıldığında sosyalleştiği ve kendini ifade ederek özgüvenlerinin oluştuğu görülmektedir.

Özellikle sanatsal ve sportif faaliyetler öğrenciyi hayatın içine katar, onu hayatta daha aktif birey yapar. Kendine güvenleri gelir. Öğrenci toplum içinde kendini birey olarak bir yere koyar ve okulda aidiyet duygusu gelişir. (Ö2)

Ama biz zamanla her insanın birbirinden farklı olduğunu, bunu kabul etmemiz gerektiğini öğrencilere aşılırsak. Yani bu yetişen bireylerin de daha öz güveni yüksek ve sağlıklı bireyler olabileceğine inanıyorum. (Ö8)

Eğitim

Öğretmenin rollerinden birinin de öğretme olduğu ve özellikle özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin öğrenmesinde kişiye özel bireyselleştirilmiş eğitim ve öğretim planları hazırladıkları görülmektedir. Doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir.

Evet öğrenme güçlüğü varsa bunu tamamıyoruz. (Y1)

Planlamada değişikliğe gidilebilir Bireysel planlama yaparak buna göre bir uygulamaya geçmemiz gerekir. Yapılacak planlama kâğıt üzerin olacak şekilde değil de uygulamaya dökülecek şekilde olursa daha faydalı olacağımızı düşünüyorum. (Ö1)

Sosyoekonomik Durum Alt Teması

Araştırma bulguları dezavantajlı öğrencilerin sosyoekonomik durumları içerisinde yaşadıkları duygusal ve psikolojik durumlarının eğitime yansımalarının önüne geçmede öğretmenlere büyük sorumluluklar ve roller düştüğünü ortaya koymaktadır.

Öğrencinin ihtiyaçlarını gidermeye çalışmak. (Ö4)

Dezavantajlı Öğrencilerin Akranları Arasında Sosyal Yönden Gelişmesini Sağlamada Öğretmenlerin Roller

Dezavantajlı öğrencilerin akranları arasında sosyal yönden gelişmesini sağlamada öğretmenlerin neler yapabileceğine ilişkin bulgular 5'te verilmiştir. Tablo 5'te alt tema olarak gözlem-tanıma-anlama, iletişim, psiko-sosyal etki, eğitim ön plana çıkmaktadır.

Tablo 5. Dezavantajlı Öğrencilerin Akranları Arasında Sosyal Yönden Gelişmesini Sağlamada Öğretmenlerin Rollerini

Tema	Alt Temalar	Kodlar	(f)	%
Dezavantajlı Öğrencilerin Akranları Arasında Sosyal Yönden Gelişmesini Sağlamada Öğretmen Rollerini	Gözlem/Tanım/Anlama	Öğrenciyi gözleme-tanım, sorunu tespit etme	3	30
		Çevre ile işbirliği yapması	2	20
	İletişim	Arkadaşlarıyla iletişim kurmasına yardımcı olması	4	40
		Samimi ve içten bir iletişim kurması	2	20
		İltifatlar etme yeteneklerini ortaya çıkarmalarına yardımcı olması	3	30
	Psiko-sosyal Etkisi	Çeşitli sorumluluklarla sosyalleşme	7	70
		Akran zorbalığının engellenmesi	2	20
		Eşit-adaletli ve tarafsız olması	2	20
		Dezavantajlı durumun açığa vurulmaması	2	20
	Eğitim	Etkinliklere katmak	6	60
		Bireysel farklılıklar ve sınıf yönetimi	2	20
	Toplam			10

Tablo 5'te dezavantajlı öğrencilerin akranları arasında sosyal yönden gelişmesini sağlamada öğretmenlerin neler yapabileceğine ilişkin düşünceleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda dezavantajlı öğrencilerin akranları arasında sosyal yönden gelişmesini sağlamada öğretmenlerin neler yapabileceğine ilişkin temaya ait 4 alt tema oluşmuştur. Oluşan gözlem-tanım-anlama alt temasında 3 (%30) katılımcının cevaplarıyla oluşan öğrenciyi gözleme-tanım ve sonunu tespit etme kodu oluşmuştur. Bu alt temanın bir diğer kodunu ise 2 (%20) katılımcının soruya verdiği cevapla oluşan çevre ile işbirliği yapılması kodu olduğu görülmüştür. İletişim alt teması içerisinde oluşan arkadaşlarıyla iletişim kurmasına yardımcı olması koduna 4 (%40) katılımcı değinirken, samimi ve içten bir iletişim kurması koduna 2 (%20) katılımcı değinmiştir. Psiko-sosyal etkisi alt temasında 5 ayrı kod oluşturulmuş ve bu kodlardan en fazla 7 (%70) katılımcının vurgu yaptığı çeşitli sorumluluklarla sosyalleşme kodu dikkat çekmektedir. Bu alt tema içerisinde öğrencilere iltifatlar etme ve yeteneklerini ortaya çıkarma koduna 3 (%30) katılımcı değinmiştir. Akran zorbalığının engellenmesi, eşit-adaletli ve tarafsız olma ile dezavantajlı durumun açığa vurulmaması kodlarına 2'şer (%20) katılımcı değinmiştir. Bu temanın son alt teması olan eğitim alt teması ile ilgili 2 kod oluşmuştur. Etkinliklere katma koduna 7 (%70) katılımcı vurgu yapmışken, bireysel farklılıklar ve sınıf yönetimi koduna sadece 2 (%20) katılımcı vurgu yapmıştır. Yapılan araştırmada alt temalara ilişkin yönetici ve öğretmenlerin doğrudan görüşleri aşağıda belirtilmiştir.

Gözlem-Tanım-Anlama

Gözlem ve tanım sonucunda öğrencilerin özellikleri ve ihtiyaçları ortaya çıkacağından, öğretmenin görevlerinden birinin de öğrencileri gözleme ve tanım olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şöyle bir örnek vereyim bir öğrencim sonradan sınıfa dahil oldu. 5. Sınıfta bu sınıfta değildi. Bu öğrenci diğer öğrencilerden farklıydı gerçekten de. Bir kere Düzceli değildi, doğuluydu. Hal ve hareketleri diğer öğrencilerden farklıydı. (Ö8)

Öğretmen sorunu tespit etme konusunda bir numaralı aktördür. (Ö9)

İletişim

İçine kapanık olan ve sosyal ortama giremeyen öğrencilerin bu dezavantajlarını giderme noktasında öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu dezavantajlı durumların giderilmesi noktasında öğretmenlerin okuldaki diğer öğrencilerden yardım aldığı söylenebilir.

Çocuk kenarda üzülürken gördüğümde ben de hemen arkadaşlarını çağırıp işte hani oyunun içinde aktif değil de futbol oynuyorsa kaleye mesela koyarak o çocuğu oyun içine katmayı sağladım.", "Çocuklara da uyarılarda bulunuyorum mesela arkadaşınıza dışarıda kalması üzüyor gibi." (Ö6)

Her sorunun paylaşılabileceğini, kendisine her sorunun rahat bir şekilde sorun, çözüm üretebileceğinin. (Ö9)

Psiko-sosyal Etki

Dezavantajlı durumların ortaya koyduğu şartlar dolayısıyla öğrenciler arasında dışlanmanın yaşanabildiği görülmektedir. Bunun sonucunda öğrencinin yaşadığı duygusal durumların giderilmesinde ve bu öğrencilere psikolojik destek verilmesinde öğretmenin sorumlulukları ön plana çıkmaktadır. Bu dezavantajları gidermede öğretmenin arabulucu ve adaletli rolünün öne çıktığı görülmektedir.

Ağırlık vererek akran kaynaşması sağlanabilir. Dezavantajlı çocukların dezavantajlı olduğunu hissettirmeden arkadaşlarıyla sosyalleşmesini sağlamalıyız. (Ö1)

Ona görev ve sorumluluklar vermek, toplum içinde kendini bir yer kazanmasını sağlamak, akademik başarıları gerçekleştirebileceğini, öğrenciye aşılabilmek, onu motive edebilmek bunlar çok önemlidir diye düşünüyor. (Ö2)

Eğitim

Araştırma bulguları, grup çalışmasının ve birlikte yapılan etkinliklerin başarıyı arttırdığını ortaya koymaktadır. Özellikle dezavantajlı durumların yapılan grup çalışmalarıyla giderilebildiği söylenebilir.

Okulda ne olursa olsun öğrenci etkinliklerin içine katmak. (Ö2)

Sınıfta bir etkinlik olduğunda grup halinde çalışma olduğunda. (Ö6)

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma Düzce merkez ilçede bir köyde bulunan ortaokulda görevli öğretmenlerinin dezavantajlı öğrencilerinin eğitim sürecinde dezavantajlarını ortadan kaldırmada öğretmen rollerinin neler olduğunu ortaya çıkarmak için yapılmıştır.

Öğrencilerin özellikle aile bütünlüğünün olmamasından kaynaklı dezavantaj yaşadıklarını düşünen öğretmen görüşleri yapılan bu çalışmada önceliği oluşturmaktadır. Çocuğun kişilik gelişimleri aile ile başlar. Çocuğun eğitim aldığı ilk kurum aile olduğuna göre eğitimin de temel unsuru ailedir. İlk sosyalleşme, konuşma, yürüme ve hayata dair ilkler hep aile ile başlar. Anne-baba başta olmak üzere ailenin diğer fertlerinin yardımlarıyla yetişen çocuklar eğitimde ve sosyal hayatta da başarılı olur. Ancak ailede yaşanan şiddetli geçimsizlik sonucunda boşanmaların yaşanması, çeşitli sebeplerden dolayı ebeveynlerden birinin evi terk etmesi, anne veya babadan birinin çeşitli sebeplerle vefat etmesi, öğrencinin eğitim sürecindeki başarısını olumsuz etkilemektedir. Şentürk (2012) yapmış olduğu araştırmanın sonucu olarak boşanma, ölüm gibi sebeplerle parçalanmış aile çocuklarının eğitimdeki başarısının düşmesi bu çalışmayı destekler niteliktedir.

Yine yapılan bu çalışmada aile bütünlüğünün bozulması ile ruhsal ve fiziksel bozulmalar sonucunda öğrencilerin birçok dezavantajlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Yeteri kadar ilgi görmeyen öğrencilerin bedensel, zihinsel ve ruhsal olarak ihtiyaçları karşılanmadığı için öğrenme güçlüğü başta olmak üzere derslere karşı ilgisizliklerinin arttığı, derse odaklanmada güçlükler yaşadıkları ortaya konmuştur. Bu dezavantajı yaşayan öğrencilerin akranlarıyla iletişim kurmakta zorluk yaşadıkları gibi öğretmenleriyle ve çevre ile de iletişim kurmakta da zorluk yaşadıkları görülmüştür. Üreyen'in (2019) yapmış olduğu çalışmadan elde ettiği parçalanmış aile çocuklarının sosyal alan başta olmak üzere çevresiyle iletişim kurmakta zorlandıkları bulgusu bu çalışmayı destekler niteliktedir. Bu dezavantajlardan bir diğerinin de sosyoekonomik durumdan kaynaklandığı öğretmenler tarafından vurgulanmıştır. Kazu'ya (2018) göre eğitim ile yoksulluk arasında kısır bir döngü olduğunu vurgularken; Bilici (2014) aile bütünlüğü bozulan ailelerin çocuklarının okula kızgın, üzgün, odaklanamayan, iletişimde uyum sorunu yaşayan kafası karışık çocukların derslerde verimli olamadıklarını ifade etmiştir. Karakan'ın (2018) yapmış olduğu çalışmada; sosyal, ekonomik ve bireysel

sebeplerden dolayı insanların yaşadığı toplum içerisinde, toplumsal sisteme dâhil olmayı engelleyen durumlar olarak ifade edilen sosyal dışlama ile en fazla karşı karşıya kalan dezavantajlı grupların engelliler olduğu ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada öğretmenlerin bu dezavantajların eğitime yansımalarının önüne geçmek için idareyle yapmış olduğu iş birliğine daha fazla değindikleri dikkat çekmektedir. Dezavantajların tespit ve eğitime yansımalarının giderilmesinde idare iş birliğinin önemini vurgulayan öğretmenlerin bu iş birliği sayesinde birçok sorunun ve dezavantajın eğitime yansımalarını engellediği araştırma bulgularında yer almaktadır. Üreye'nin de (2019) yapmış olduğu çalışmada elde edilen bulgulardan kurum içi iletişimsizlikten kaynaklı olarak idare-öğretmen ve rehber öğretmen iletişimsizliği başta olmak üzere veli iletişimsizliği sebebiyle öğrencilerin dezavantajlarını durumlarının eğitime yansıdığı bu çalışmayı desteklemektedir. Bu dezavantajlı durumların önüne geçmede özellikle öğrencinin ve gözlemlenmesi-tanımlanması üzerinde duran katılımcı öğretmenler, bu tanıma sonucunda öğrenciye yaklaşım biçiminin değiştiği ve bu dezavantajlarının eğitime yansımalarının önüne geçildiğini belirtmişlerdir. Öğrencileri tanımada en önemli uygulamalardan birinin ev ziyaretleri olduğunu belirten Öcal ve Akpınar (2020) bu sayede öğrencilerin daha yakından tanınacağı bulgusunu ortaya koymuştur. Özellikle öğrenciler ile görüşme yapılarak onların kendilerini değerli hissetmelerini de rehberliğin önemini vurgulayan katılımcı öğretmenler destek odasında verilen birebir eğitimin de öğrencinin akademik başarısı başta olmak üzere sosyal becerisini geliştirdiği üzerinde de durdukları tespit edilmiştir. Gürdoğan Bayır'ın da (2019) yaptığı çalışmada elde ettiği bulgulardan öğrenciyi yakından tanıma bulgusu yapılan bu çalışmayı desteklemektedir. Yine Yazıcıoğlu'nun (2020) yılında yapmış olduğu araştırma bulguları destek eğitim odasında verilen eğitim yararlarını ortaya koymada araştırmayı destekler niteliktedir. Dezavantajlı çocukların sosyoekonomik durumlarından kaynaklı olarak araç-gereç eksiklikleri yaşadıkları yapılan katılımcı öğretmen görüşmesi sonucunda ortaya çıkan bir başka bulguyu oluşturmaktadır. Öğretmenler dezavantajlı çocukların sosyo-ekonomik durumlarının eğitime yansımalarını engellemek için özellikle ders ile ilgili temel ihtiyaçlarını karşılamada iş birliği içerisindedirler. Özcan, Balyer ve Yıldız'ın (2018) yaptığı araştırmada elde edilen bulgularda da öğretmenlerin dezavantajlı öğrencilerin ders ile ilgili temel ihtiyaçlarını karşılamada özverili davrandıkları bulgusu bu çalışmada elde edilen bulgu ile örtüşmektedir.

Yapılan bu araştırma çalışmasında ortaokul öğrencilerinin eğitimde dezavantajlarını ortadan kaldırmadaki en önemli rollerinin anne-baba-kardeş yani yakınlık gösterme rolü olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularından olan çocuğa sorumluluk vermek ve sosyalleşmesini sağlamak öğretmen rolleri arasında vurgulanmıştır. Çocuğun tanınması, ona güven verme, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirilerek kendine inancını kazanma, çocuklar arasındaki adaleti ve eşitliği sağlayarak onlara model olma ve sorumluluk duygusunu geliştirmenin önemini ortaya konduğu Gürdoğan Bayır'ın (2019) bulgular ile bu araştırma bulgusu birbirini destekler niteliktedir. Gülmez'in (2022) yılında yapmış olduğu çalışma bulguları da yer alan öğretmen rolleriyle yapılan çalışma bulgularında ortaya çıkan öğretmen rollerinin örtüşmesi bu çalışmayı desteklemektedir.

Sonuç olarak değişen ve gelişen dünyada insanlar yararlanması gereken birçok durumdan mahrum kalabilmektedir. Bu durumlar başta ekonomik olmak üzere, psikolojik, sosyolojik ve kültürel yapılardan kaynaklı birçok dezavantajdan oluşmaktadır. Bu dezavantajlı durumlar özellikle çocuklar üzerinde tamiri mümkün olmayan travmatik etkiler oluşturmaktadır. Bu çocukların başında engelli çocuklar, çocuk işçiler, göçle birlikte gelen çocuklar, madde bağımlısı çocuklar, aile bütünlüğü olmayan çocuklar, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar gelmektedir. Bu gruplarda yer alan çocukların eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanamadıkları apaçık ortadadır. Bu durum çocukların eğitim sürecindeki başarılarının düşmesinde önemli bir etkiye sahiptir(Özcan, Balyer ve Yıldız, 2018). Bu dezavantajların giderilmesi eğitimdeki başarının yükselmesi açısından önemlidir.

Eğitimdeki başarının artması ve dezavantajlı öğrencilerin dezavantajlarının eğitime etkisini azaltmada en büyük görevi öğretmenlere düşmektedir. Bunun için öğretmenlerin iyi bir eğitim alarak mesleğe başlamaları önemlidir. Bu eğitim içerisinde pedagojik eğitim kadar rehberlik etme, gözlem yapma, güven duygusu verecek iletişim becerisine sahip olma gibi eğitimleri tamamlamaları önemlidir. Değişen dünya içerisinde savaş, baskı, zulüm ve ekonomik nedenlerle dışarıdan gelen göçlerin olması öğretmenin bu çocukların dezavantajını ortadan kaldırmada önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Değişen dünya içerisinde teknolojinin hızla gelişmesi ve bu durumdan öğrencilerin haberdar edilmesi de öğretmenin gelişmelere ayak uydurmalarını zorunlu kılmaktadır. Öğretmenin öğretimi gerçekleştirme rolü olduğu kadar anne-baba rolü, rehberlik etme rolü, liderlik rolü, model olma rolü ve adaleti sağlama rolü bulunduğu yapılan bu araştırmada da ortaya konmuştur. Okul ortamında öğrencileri arasında oluşabilecek sosyoekonomik dezavantajlar başta olmak üzere yaşanabilecek sosyal, psikolojik ve kültürel çatışmalar, aile sorunlarının çocuğa yansımaları, çocuğun

içerisinde bulunduğu durumlardan dolayı çevresi ile yaşayabileceği iletişimi yönetmek bu dezavantajları asgari düzeye indirgemek öğretmene çeşitli roller yüklemektedir. Yapılan bu araştırma okul ortamında yaşanan dezavantajlı durumların giderilmesinde öğretmen rollerinin her birinin önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu araştırma sonucuna göre öğretmenlere dezavantajlı öğrencilerin dezavantajlarının eğitime yansımaları engellemede şu önerilere yer verilmiştir:

- Üniversitelerde öğretmen adaylarına yönelik mutlaka dezavantajlar ile başa çıkma yöntemleri ile ilgili derslere daha fazla önem verilebilir.
- Atama sonrası öğretmen gelişim seminerlerinde mutlaka rehberlik eğitim seminerleri düzenlenebilir. Öğretmenlerin dezavantajları ortadan kaldırmak için bu dezavantajı oluşturan durumları giderebilecek kurumları iyi bilmesi ve nasıl iletişime geçeceği ile ilgili eğitimler düzenlenebilir. Veli ziyaretleri başta olmak üzere öğrenciyi tanıma etkinlikleri yapılabilir ve öğrenciler hakkında önemli notlar tutulabilir.
- Ders içi ve ders dışı etkinlikleri ön planda tutulabilir. Dezavantajlı okulların olduğu bölgelerde kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere sivil toplum kuruluşları daha fazla etkinliklerin düzenlenmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Alkan, E. Ö. (2014). *Parçalanmış aile modelindeki öğrencilerin eğitimdeki başarı durumları (Trabzon örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi], İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Malatya
- Altunay, E. (2017). Sınıf yönetiminde öğretmenlerin öğretimsel liderlik rolleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(37), 19-44. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.645166>
- Aral, N., & Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(5), 36-39.
- Bilici, A. B. (2014). Boşanma sürecinin çocuklar üzerindeki psiko-sosyal etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 79-110.
- Çelikten, M. (2005) Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 207-237.
- Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (2011). *Dilovası'nda Dezavantajlı Grupların İstihdam Potansiyelinin Artırılması: Araştırma Sonuç Raporu*. Erişim Tarihi: 30.03.2023. Erişim Adresi: <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/dilovas-c4-b1-nda-dezavantajli-c4-b1-gruplar-c4-b1n-c4-b0stihdam-potansiyelinin-art-c4-b1r-c4-b1lmas-c4-b1-ara-c5-9ft-c4-b1rma-sonu-c3-a7-raporu-dfd-2011.pdf>
- Ekinci, H., & Sabancı, A. (2020). Okul müdürlerinin soruşturma görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları sorunlar. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 138-154.
- Eren, V., & Çakran, Ş. (2017). Mülteci politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye karşılaştırması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 1-30.
- Erişim Adresi: https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/144/yaprak.htm adresinden alınmıştır.
- Fidan, F. (2004). Çalışançocuk olgusuna sosyopsikolojik bakış. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 30-49.
- Gülcan, M. G. (2021). *Çocuk işçiliği ve eğitim: Öğretmen el kitabı*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Erişim Tarihi: 02/04/2023. Erişim Adresi: https://www.csqb.gov.tr/media/19084/cocuk_isciligi_elkitabı.pdf adresinden alınmıştır.
- Gülmez, G. M. (2022). *Öğretmen rolleri ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın aday öğretmenlere önerdiği filmlerde öne çıkan öğretmen rolleri*. Yüksek lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Gürdoğan Bayır, Ö. (2019). Dezavantajlı gruptaki çocuklarla eğitim süreci: sınıf öğretmeni adaylarının görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 451-464.

- Herdem, F. S., & Bozgeyikli, H. (2013). İlköğretime devam eden parçalanmış ve tam aile çocuklarının rehberlik ihtiyaçlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, *OPUS-Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 7-35.
- Karakan, B. (2018). *Türkiye’de sosyal dışlanma ve dezavantajlı gruplar: Engelliler üzerine tanımlayıcı bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Karaman, K., & Yılmaz, A. S. (2011). Mevsimlik tarım işçileri ve enformel ilişkiler ağı: Giresun’da çalışan mevsimlik tarım işçileri üzerine bir araştırma. *ZeitschriftfürdieWelt der Türken/Journal of World of Turks*, 3(1), 211-226.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel.
- Kaya, İ., & Ergül, H.F. (2021). Öğretmenlerindisiplini sağlama yaklaşımları ile öğrencilerin öğretimsel muhalefet davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırma Dergisi*, 18(40), 2116-2145.
- Kazu, İ.Y. (2018). Sosyoekonomik açıdan dezavantajlı kişilerin eğitimleri sırasında karşılaştıkları sorunlar. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 38-47.
- Küçükbalaban, H. (2018). Çocuk işçiliğine genel bakış ve mevsimlik tarımda çocuk işçiliği. Uluslararası çocuk merkezi. Erişim tarihi: 02/04/2023 Erişim adresi: https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/cocuk_isciligi.pdf adresinden alınmıştır.
- Ozankaya, Ö. (1986), *Toplumbilim*. Tekin.
- Öcal, S. H., & Akpınar, E. (2020). İlköğretim okullarında ev ziyaretlerinin öğrenci başarısına etkisi (öğretmen görüşleri). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 24(Özel Sayı), 223-238.
- Özcan, K. Balyer, A., & Yıldız, A. (2018). Ekonomik olarak dezavantajlı bölgelerde görev yapan ortaokul müdürlerinin liderlik davranışları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 532-547. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.434775>
- Pekdoğan, S., & Bozgün, K. (2018). Öğretmenlerin Çocuk ihmali ve İstismarı Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 433-443.
- Sünbül, A. M. (2003). Bir meslek olarak öğretmenlik. *Öğretmenlik Mesleğine Giriş* (Ö. Demirel ve Z. Kaya, Ed.), (s. 245-263). Pegem A.
- Sünbül, A.M. (1996). Öğretmen niteliği ve öğretimdeki rolleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 8(8), 597-608.
- Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış aile çocuklarının eğitimdeki başarısı/başarısızlık durumu (Malatya Örneği 2006). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(29), 105-126.
- Şişman, M. (2021). *Eğitime giriş*. Pegem A.
- Üreyen, S. (2019). *Ortaöğretim yönetici ve öğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunlar*. [Yüksek Lisans Tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Yakut, H. İ., & Korkmaz, E. (2013). Çocuklarda cinsel istismar. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neo-natoloji Tıp Dergisi*, 10(39), 1630-1632.
- Yavuz, Ö., & Mızrak, S. (2016). Acil durumlarda okul çağındaki çocukların eğitimi: Türkiye’deki Suriyeli mülteciler örneği. *Göç Dergisi*, 3(2), 175-199.
- Yazıcıoğlu, T. (2020). Destek eğitim odalarında görev yapan öğretmenlerin destek eğitim odalarının işleyişine ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(2), 299-327. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.584392>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.